Benedek Szabolcs

KÖNYVKRITIKA - EX LIBRIS - LIX. évfolyam, 34. szám, 2015. augusztus 19.

Bíró Szabolcs: Anjouk I.

Hartay Csaba: Nem boci!

Pacskovszky József–Pacskovszky Zsolt: Nő kutyával és holddal

Pék Zoltán: Feljövök érted a város alól

Egy történelmi regény, egy tárcakötet, egy krimi és egy sci-fi. Általában egyik műfajt sem szokták az irodalom legmagasabb vonulatai között emlegetni, noha kétségtelen, hogy mindegyiket lehet mesterfokon művelni. Vannak továbbá, akik azt mondják, hogy elég a merev és olykor mesterségesen átjárhatatlanná tett határokból: csak jó könyvek és nem jó könyvek vannak. A jó könyvek egyik jellemzője az, hogy valamilyen módon reflektálnak arra a világra, amelyben születnek. Kissé líraian mondva: koruk gyermekei. Ennek a négy könyvnek a szerzője mind kortárs magyar író. Arról a közegről beszélnek, amelyben élünk. Akár oly módon is, hogy közben egy, a valóság jelenlegi formájától eltérő világot teremtenek.

Bíró Szabolcs: Anjouk I.

Egy tízkötetesre tervezett regényfolyam első darabja. Az a címe, hogy *Liliom és vér,* ám mind a borítón, mind a szennycímoldalakon az *Anjouk I.* szerepel hangsúlyosan, a gerincen pedig a kötetcím nincs is föltüntetve. Nem példa nélküli vállalkozás, gondoljunk csak a szintén a XIV. századot fölvonultató *Elátkozott királyok*ra Maurice Druon tollából, vagy az ennél is nagyobb szabású, 13 regényből álló Merle-sorozatra (Francia história). Sőt, magyar példa is akad: Bán Mór Hunyadi János életét írta meg, eddig 7 kötetben.

Bíró Szabolcs 27 éves. Ez a tizenötödik könyve. Sci-fivel és krimikkel kezdte pályáját, érdeklődése fokozatosan fordult a történelmi regények felé, amelyeknek megszállottja lett, olyannyira, hogy egy időben kiadót is működtetett a műfaj reprezentálására. Az Anjoukról írott regényfolyamának közvetlen előzménye a 2012-ben megjelent *Non nobis, Domine!* – a regényidőt tekintve közvetlenül megelőzi a *Liliom és vér*t, és a szereplők között is van átfedés. Az én problémám az volt az előzményregénnyel, hogy bármennyire is utánajárt a szerző a történelmi kornak, a figurák gondolkodásmódja és cselekedeteik motivációja olykor nagyon mainak tűnt. Mintha napjaink emberét helyeztük volna a XIII.–XIV. század fordulójának díszletei közé. A *Liliom és vér*re ez sokat változott. Noha a nyelvezetbe most is becsúszik egy-egy, az adott történelmi környezetbe nem illő szó („hivatalosan”, felidegel”), a szereplőkről már elhiszem, hogy a lovagkorban élnek. Egyes mondatok ugyanakkor nem regénybe valók („A birtokon egyébként meglehetősen nagy területet tartottak fent állattartás és -tenyésztés céljából”).

Bíró hatalmas kutatómunkát végzett, meg is látszik az eredménye: pazar leírásokat kapunk az öltözékektől kezdve a lovagi tornákon át a lakomákig. A történelmi hűség nyilvánvaló, az olyan apróságok ellenére is, hogy például a Biblia nem nevezi meg azt a bizonyos bűnbeejtő gyümölcsöt, az csak úgy ráragadt, hogy almáról volna szó. Ami viszont zavart, az a mozdulatlanság. Hosszú oldalak elmennek anélkül, hogy

olyasmi történne, ami a regény cselekményét előreviszi. A jellemek se változnak, a konfliktusok fordulatai kiszámíthatóak. Nagy meglepetések nem érnek bennünket. Persze tíz kötet esetében ráérünk hömpölyögni, és bizonyára vannak, akik épp ezt a ráérős tempót értékelik.

(Athenaeum Kiadó, Budapest, 2015. 342 oldal, 3490 Ft)

Hartay Csaba: Nem boci!

A sokáig főként költőként ismert Hartay előző, egyben első prózakötetét is (*Lerepül a hülye fejetek*, 2013) regényként kínálta akkori kiadója. Nem regény volt, mint ahogy ez sem az, bár ott szerepel a hátsó borítón a „tehenészregény" szó. Amaz a kamaszkort földolgozó, egymással lazán összekapcsolódó novellák gyűjteménye, emez nehezen beskatulyázható kisprózákból áll össze. Van köztük monológ, dialógus, esszébe hajló tárca, szkeccs, aforizma, sőt tréfa, vicc. Ha mégis meg kellene egyetlen műfajt a kötet egészére vonatkozóan neveznem, akkor a tárca lenne az, annak meglehetősen rugalmas és tág keretei okán.

Nem véletlenül használtam az „összeáll" szót. Hartay mindkét eddigi prózakötetéből hiányzik az az epikai ív, amely egy regényt regénnyé tesz: nincsen bennük se történetvezetés, se jellemfejlődés, se a cselekményt formáló konfliktus, se fordulat, se bármiféle elmozdulás A pontból B pontba. Szereplők vannak, helyszínek és szituációk. Az egyes részek ugyanakkor így, egymás mellé rendezve erősítik, formálják és árnyalják egymást, úgyhogy a könyv elolvasása után kirajzolódik előttünk az a kép, amelyet az írói szándék minden bizonnyal vetíteni kívánt elénk, és amelyet az egyes részek külön-külön nem biztos, hogy képesek lennének saját erőből megeleveníteni.

A helyszín ugyanaz, mint az előző prózakötetnél: Szarvas és környéke, a Nyúlzug (amely egyébként Hartay verseiben is rendszeresen visszatérő elem). További hasonlóság, hogy ez is bevallottan önéletrajzi elemekre épül. Hartay Csaba tehenészetben dolgozik, ő az első irodalmár, aki aranykalászos gazda lett. A *Nem boci!* történetei egy Attila nevű figura körül forognak, akiről tudni lehet, hogy életének nagy részét a tehenészet teszi ki, ahol állatokról, illetve az ott dolgozó emberekről gondoskodik, takarmányt kínáló menedzserekkel veszekszik, fölmegy a minisztériumba a támogatások okán, közben verseket és Facebook-bejegyzéseket ír, és egyéb, a környezete számára gyanús dolgokkal foglalkozik. (Hartay számára fontos terep az internet: rendszeresen blogol, és mindkét prózakötete a világhálón megjelent följegyzéseiből nőtt ki.) „A költészetből nem lehet megélni" – ez az egyik írásnak a címe, és ugyanezt mondja Attilának az apja, akinek alakja hangsúlyosan megjelenik több helyütt is. Nemrég halt meg, ő vezette a tehenészetet, és Attilát most mindenki óhatatlanul hozzá hasonlítja. Attila pedig egyszerre próbál megbirkózni az apa emlékével, valamint azzal, hogy az nem tudta se értékelni, se hova tenni fiának a mezőgazdasági munkától – látszólag – távol eső irodalmi ténykedéseit.

A tehenészet és úgy általában az agrárium élete mindenképpen egzotikumnak számít azoknak, akik nem ezzel a világgal találkoznak nap mint nap – és persze ők vannak többségben. Ennek a könyvnek az igazi értékét azonban mégsem az ebből fakadó szokatlan elemek, helyzetek és nem mindennapi figurák adják. Hanem az a keserédes hitelesség, amely a vissza-visszatérő humor mögött megbújik. Az iróniába szeretettel teli, féltő aggodalom vegyül. Hartay jól ismeri az általa megírt embereket, érezhetően kötődik hozzájuk. Nem akar nagyot szakítani, mélybe evezni, bombasztikus dolgokat föltárni. Egyszerűen megmutat. És ez így, ebben a terjedelemben és írói szándékkal teljesen rendben van. Hartay Csaba egy könyvbemutatón elmondta, hogy a regény számára olvasóként is idegen terep. Nem is kell tőle effélét várni. Ezek a tárcák viszont jól el vannak találva. Nincsenek bennük nagy mondatok vagy világmegváltás. Szimplán működnek és élnek.

(Athenaeum Kiadó, Budapest, 2015. 232 oldal, 2990 Ft)

Pacskovszky József–Pacskovszky Zsolt:

Nő kutyával és holddal

Annyit szokás a magyar krimi új reneszánszát emlegetni, hogy már-már közhelynek tűnik. Nem is fogok ilyet mondani, már csak azért sem, mert nem föltétlenül értek vele egyet. A bűnügyi regények legújabb kori népszerűsége nálunk a skandináv krimik megjelenéséhez köthető: ezek krimibe vagy thrillerbe csomagolva beszélnek társadalmi problémákról. Kétségtelen, hogy velük egy időben fordult a figyelem magyar szerzők hasonló munkái felé, mint ahogy jelennek is meg ilyen művek, ám mennyiségük még mindig jócskán elmarad akár a szocializmus puha fedeles könyveitől, akár az előző korszakok filléres füzeteitől. Ami persze nem jelenti azt, hogy bármelyiket visszasírnám, mint ahogy az is igaz, hogy a mennyiség korántsem függ össze a minőséggel. Mindenesetre reneszánsz helyett talán inkább úgy lehet fogalmazni, hogy a kilencvenes évek viszonylagos csöndje után az utóbbi tíz évben újra jelen van és helyet követel magának a műfaj a hazai szerzők körében is, akik könyvei megérdemelten keltenek figyelmet. Gondoljunk csak mások mellett Kondor Vilmos vagy Baráth Katalin történelmi krimijeire, vagy Kolozsi Lászlónak a skandináv vonalhoz közelítő munkáira.

Pacskovszky József filmes szakember, pályája kezdetén olyan lírai alkotásokkal jelentkezett, mint a méltán emlékezetes Esti Kornél csodálatos utazása (1995), amelynek nemcsak rendezője, hanem forgatókönyvírója is volt. A krimi nem ismeretlen terep számára, újabb filmes munkái ebben a műfajban születtek. Öccse, Pacskovszky Zsolt író és műfordító, az utóbbi években megjelent emlékezetes művei közé tartozik a *Szabadesés* (2013), amely egy tabudöntögető ifjúsági regény a tanár-diák szerelemről. Tőle sem áll messze a film, dolgoztak is együtt, úgyhogy az előzmények ismeretében akár azt is mondhatjuk, hogy ez a könyv nem meglepetés.

A kiadói ismertető szerint ez a regény úgy indul, mintha romantikus-szerelmes történet lenne, aztán egyre inkább fölülkerekedik a sötét oldal. Én viszont a hitelességre hívnám föl a figyelmet. Pacskovszkyék nemcsak ismerik és biztos kézzel működtetik a krimi ismérveit (rövid szkeccsek, lassú kibontakozás, apránként csöpögtetett információk), hanem kellő mélységben és pontossággal vetítenek elénk hús-vér embereket, akiket nem csak látunk, de ismerjük a vágyaikat és a motivációikat is. A történet nagy része Skóciában játszódik – azt is tudjuk, hogy mikor: amikor a Glasgow Rangerset adósságai miatt a negyedik osztályba száműzték, vagyis 2012-ben –, rengeteg szereplővel, több párhuzamos szállal (bevallom, időnként vissza kellett lapoznom, hogy pontosan ki kicsoda és mikor lépett színre), de ahogy annak egy jó könyvnél lennie kell, a végén minden tégladarab hiányérzet nélkül a helyére kerül, és a jó krimi szabályai szerint a meglepetés és a fordulat sem marad el. Mindez jó mondatokkal, gördülékeny nyelven megírva. Nem fogok meglepődni, ha a főszereplő magyar rendőrlánnyal, a hivatása kihívásai mellett a szinglilét kétségei és reményei között őrlődő Emmával újabb Pacskovszky-regényekben is találkozunk.

(Agave Kiadó, Budapest, 2015. 386 oldal, 3180 Ft)

Pék Zoltán:

Feljövök érted a város alól

Úgy tűnik, hogy a magyar sci-fi is fölfutóban van: a sorra megjelenő kötetek mellett nemrégiben a műfaj hazai klasszikusának számító periodika, a *Galaktika* is kortárs magyar írók tudományos-fantasztikus novelláit közlő számmal jelentkezett. A kép viszont részben csalóka, hiszen az elmúlt évtizedekben is születtek sci-fi alkotások magyar szerzők tollából – most részben arról van szó, hogy az eddig angolszász

álnéven írott, külföldi helyszíneken és figurákkal működtetett művek ellenében visszatérőben vannak a magyar vonatkozások. Ezzel párhuzamosan kétségtelenül tetten érhető a minőség javulása is.

Pék Zoltán neve is garancia erre: a kiváló műfordító ezúttal saját sci-fi regénnyel jelentkezett. A hátsó borítón lévő ismertető disztópiáról beszél, amivel nehezen lehetne vitatkozni. A közeljövő Budapestjén vagyunk, helyesebben hol Budán, amely „a múltban él”, hol Pesten, amely „valami elképzelt jövő felé küszködik”. A várossal együtt a Duna mentén az ország is kettészakadt. Bandák háborúja zajlik, az emberek egyik napról a másikra élnek, és mivel az öregek nyugdíja és ellátása az állam számára elviselhetetlen terhet jelent, az időseket a családjukkal kötött megállapodás alapján magáncégek Szibériába viszik. A beszivárgó hírek alapján nem sokkal jobb a helyzet a világ más fertályain sem, a kivételek közé tartozik például Svájc, amely „amióta a bankok zöme odébb állt”, profilt váltott, és a természet egészségre gyakorolt jótékony hatását igyekszik vonzerőként kihasználni.

Nem jó olvasni ezt a regényt. Nem azért, mert különösebb probléma volna vele. Fordulatos, izgalmas, biztos kézzel van megírva. Talán a nyelvezetet lehetett volna másként igazítani, túlságosan is mai kifejezés például az, hogy „dzsalok”. Azt se lehet mindig eldönteni, hogy a főhős-elbeszélő egyes megállapításainak („A kérdezősködés olyan, mint a megfigyelés, megváltoztatja a kérdezősködés tárgyát) ki a címzettje. A történet működik, a figurák elevenek – a tónusok és a kilátások viszont roppant komorak. Pék nincs egyedül a disztópiával. Elgondolkodtató és jóval az irodalmon túl mutat az a kérdés, hogy mi az oka annak, hogy a legújabb sci-fi meglehetősen sötét képet fest a jövőnkről. Ez a regény is erősíti azt az érzetet, hogy valami nagyon nincs rendben velünk és körülöttünk.

(Agave Kiadó, Budapest, 2015. 232 oldal, 2980 Ft)